УДК 378.147.091.33:792]:7:005.336.2 https://doi.org10.31652/3041-1017-2025(5-1)-09

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Тетяна Коваль

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,м. Вінниця, Україна

Анотація

Стаття присвячена аналізу ефективності театрального мистецтва як важливого інструменту для розвитку мистецької компетентності у майбутніх учителів початкових класів. Мистецька компетентність, яка охоплює здатність сприймати, розуміти, інтерпретувати та творчо використовувати мистецькі форми, є необхідною для успішної професійної діяльності педагогів. Театральне мистецтво, зокрема його інтерактивні та емоційно насичені практики, сприяння розвитку у здобувачів педагогічних спеціальностей ключових умінь: комунікаційних, креативних, емоційних та соціальних. У статті розкрито роль театрального мистецтва у формуванні мистецької компетентності здобувачів ЗВО, що є важливою складовою їх професійної підготовки. Проаналізовано можливості використання театральних технік і прийомів у навчанні здобувачів педагогічних спеціальностей, закцентовано на розвитку акторських вербальних і невербальних комунікацій, умінь передавати емоційний досвід.

Особливу увагу приділено інтеграції театральних практик у навчальні програми, спрямовані на підготовку педагогів, зокрема через створення та проведення театральних тренінгів, рольових ігор, а також розігрування педагогічних ситуацій. Розкрито психолого-педагогічні механізми, через які театральні форми навчання впливають на формування у майбутніх учителів початкових класів гнучкості мислення, сприйняття та адаптації до різноманітних умов взаємодії з учнями. Особливе значення надається розвитку емоційного інтелекту та здатності до імпровізації, що є ключовими для успішного спілкування з учнями та управління навчальним процесом..

Ключові слова: мистецька компетентність; майбутні педагоги; театральне мистецтво; здобувачі педагогічних спеціальностей; професійна діяльність педагогів.

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 378.147.091.33:792]:7:005.336.2 **https://doi.org10.31652/3041-1017-2025(5-1)-09**

FORMATION OF ARTISTIC COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY GRADES USING THEATER ARTS

Tetiana Koval

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraina

Abstract

The article is devoted to the analysis of the effectiveness of theatrical art as an important tool for the development of artistic competence in future teachers. Artistic competence, which includes the ability to perceive, understand, interpret and creatively use artistic forms, is necessary for the successful professional activity of teachers. Theatrical art, in particular its interactive and emotionally rich practices, promoting the development of key skills in students of pedagogical specialties: communication, creativity, emotional and social. The article reveals the role of theatrical art in the formation of artistic competence of future teachers, which is an important component of their professional training. The possibilities of using theatrical techniques and methods in the training of pedagogical majors were analyzed, the emphasis was placed on the development of actors' verbal and non-verbal communication, the ability to convey emotional experience.

Special attention is paid to the integration of theater practices into educational programs aimed at training teachers, in particular through the creation and conduct of theater trainings, role-playing games, as well as acting out pedagogical situations. The psychological and pedagogical mechanisms through which theatrical forms of education influence the formation of future teachers' flexibility of thinking, perception and adaptation to various conditions of interaction with students are revealed. Special importance is attached to the development of emotional intelligence and the ability to improvise, which are key to successful communication with students and management of the educational process.

Keywords: artistic competence; future teachers; theatrical art; applicants for pedagogical specialties; professional activities of teachers.

Постановка наукової проблеми. Визначальне місце у контексті формування Європейського освітнього простору посідає якісна професійна підготовка майбутніх педагогів. Важливого та актуального значення в сучасних суспільних умовах набуває проблема підготовки нових компетентних педагогічних кадрів, здатних ефективно задовольняти освітні потреби особистості, сприяти розвитку та реалізації її інтелектуального та культуротворчого потенціалу, зокрема в системі мистецької освіти. Формування та розвиток мистецької компетентності майбутніх учителів початкових класів зумовлює покращення та підвищення якості їх професійної підготовки в ЗВО. Окрім цього, актуальність формування компетентностей майбутніх педагогів сучасної школи підсилюється низкою суперечностей, що виникають між консервативною, неефективною на сьогодні «знаннєвою» парадигмою освіти та вимогами компетентнісного підходу в Концепції НУШ [10, с.114].

Усе це висуває вимоги до організації процесу навчання, змісту підготовки майбутнього вчителя початкових класів у закладі вищої освіти, пошуку засобів, які активізуватимуть мистецьку навчально-пізнавальну діяльність здобувачів, спонукатимуть до спілкування особистості з художніми цінностями, що призведе до зростання мистецьких знань, практичного досвіду, ціннісних орієнтирів, які з часом та за певних умов педагогічної діяльності трансформуються в мистецькі компетентності, які є невід'ємними складовими життєвих компетентностей.

Аналіз останніх досліджень. Змістова компонента компетентнісного підходу як відображення освітніх результатів навчання виокремлена в дослідженнях Н. Бібік, М. Головань, А. Маркова, О. Пометун, О. Савченко.

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Питання мистецької педагогіки та їх актуальність в освітньому процесі обґрунтовано в наукових розвідках таких науковців, як Б. Брилін, Л. Коваль, Н. Миропольська, Н. Онищенко, О. Рудницька, О. Щолокова, Г. Шевченко. Різноаспектні проблеми теоретико-методологічних засад формування мистецької компетентності одержали авторську інтерпретацію в працях у Л. Масол, О. Олексюк, А. Растригіної, О. Щолокової та ін

За останні роки проблему використання театрального мистецтва в педагогічній діяльності з молодшими школярами дедалі частіше порушує педагогічна наука (О. Антонова, Є. Воропаєв, Ф. Зайнулліна, О. Комаровська, С. Тетерський, І. Раєцька, О. Федій К. Чедія). Підготовку майбутніх фахівців до використання театрального мистецтва у вихованні дітей, застосування театрально-ігрових методів у професійній діяльності, висвітлено в наукових доробках Л. Барановської, О. Котикової, Л. Лимаренко, Г. Локарєвої, Л. Масол, Н. Миропольська, С. Соломахи та інших учених.

Опрацювання науково-методичної літератури дає підстави стверджувати, що деякі аспекти проблеми формування мистецької компетентності майбутніх учителів початкових класів потребують більш детальнішого вивчення. Зокрема, заслуговують уваги питання використання різноманітних форм, технологій, методів та прийомів театрального мистецтва задля розвитку та формування мистецької компетентності майбутніх учителів школи І ступеня.

Мета статті є розкриття особливостей формування мистецької компетентності майбутніх учителів початкових класів засобами театрального мистецтва.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасної освітньої реформи, спрямованої на розвиток ключових компетенцій майбутніх педагогів, актуальність проблеми формування мистецьких компетентностей у здобувачів педагогічних спеціальностей є надзвичайно високою [6, с.118]. В умовах інтеграції різних дисциплін в освітній процес та акценту на розвитку універсальних навичок, мистецька освіта займає особливе місце у формуванні гармонійно розвиненої особистості та професіонала. Мистецькі компетентності, як складова загальної професійної підготовки, допомагають здобувачам педагогічних спеціальностей розвивати не лише естетичний смак і творчі здібності, але й здатність до інтеграції мистецьких форм і методів в освітній процес, створення сприятливого освітнього середовища.

Мистецькі компетентності ґрунтуються на поєднанні мотивів, інтересів, знань, умінь, ставлень, що відображають інтегровані результати навчання у галузі мистецтва та сформовані особисті якості [9, с. 6].

«Сталість мистецької компетентності фахівця набуває особливого значення, оскільки проявляється у здатності до усвідомлення мистецтва як унікальної художньої цінності, забезпечує його готовність професійно виконувати функції вчителя інтегрованого курсу «Мистецтво» в закладах загальної середньої освіти» [9].

Мистецьку компетентність, як професійну складову фахової підготовки майбутнього вчителя позиціонують як одну із складових особистості педагога. Вона передбачає здатність вчителя до розуміння й творчого самовираження в музичній, образотворчій, театралізованій сфері та є системною, інтегрованою властивістю, що формується під час сприйняття творів мистецтва та їхнього практичного опанування [8, с. 51].

Змістовою стороною мистецької компетентності майбутнього вчителя початкових класів є комплекс історичних, теоретичних, психолого-педагогічних, мистецьких, культурологічних знань; комунікативних та виконавських умінь та навичок, що проявляються через готовність до безпосередньої мистецької діяльності, до управління комунікативними процесами, здатності до емпатійно-емоційного відгуку на твори мистецтва, вміння та готовність оцінити результат мистецької діяльності [7, с.22].

Мистецька компетентність є важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів школи І ступеня. В умовах сучасної освіти, де акцент робиться на розвиток творчих і критичних здібностей учнів, педагогам необхідно володіти не тільки знаннями з базових дисциплін, а й здатністю використовувати різноманітні методи та підходи для розвитку креативності та емоційної чутливості дітей. Одним із ефективних засобів формування мистецької компетентності є театральне мистецтво, яке сприяє розвитку у педагогів таких

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

якостей, як відкритість, креативність, уміння працювати з колективом, здатність до імпровізації [4, с.32].

Освітній процес, який включає театральну діяльність, створює середовище для інтеграції теоретичних знань з практичним досвідом. Таке поєднання не тільки дозволяє глибше розуміти сутність мистецтва, а й розвиває творчі здібності здобувачів, їх здатність до самовираження та критичного аналізу. Крім того, театральне мистецтво дозволяє краще розуміти культурні контексти, в яких розкриваються мистецькі форми, що є важливою складовою мистецької компетентності та необхідною для ефективного педагогічного процесу.

Заняття театральним мистецтвом у закладі вищої освіти набувають особливого значення для виховання здобувачів та увиразнюються через низку окремих функцій. Зокрема: «…художньо-пізнавальна, яка сприяє розширенню світогляду та збагаченню музично-театрального тезаурусу майбутніх педагогів; емоційно-оцінна, що спричиняє підвищенню рівня емоційної чутливості студентів, їх здатності до оцінних дій у сфері естетичних явищ; мистецько-творча, що має на меті активізацію художньо-творчої діяльності; мистецько-комунікативна, яка спрямовано на формування навичок творчої співпраці у мистецькому колективі та розвитку комунікативних якостей учасників театральної діяльності; художньо-гедоністична, стрижнем якої є збудження відчуття естетичної насолоди від художньої творчості, сприйняття елементів різних видів мистецтв та осягнення краси в їх інтегративному поєднанні» [3, с. 209].

Підготовка студентів до знайомства з театралізованою діяльністю спонукає змінювати існуючі та створювати особливі обставини, при яких відбуватиметься їх залучення до усіх значущих етапів театралізованої діяльності. Педагогічний процес позитивно впливатиме на зміни внутрішньої культури здобувачів, яка набуває в умовах залучення до театрального мистецтва дієвого, практичного досвіду.

В процесі формування мистецької компетентності студентів, самоосвіти і самовиховання через залучення їх до театрального мистецтва, необхідно вирішити наступні завдання:

- поглиблювати розуміння студентами сутності базових дефініцій; з’ясовувати історичні передумови становлення та розвитку театрального мистецтва;
- виокремлювати психолого-педагогічні особливості організації театральної діяльності дітей молодшого шкільного віку;
- формувати в майбутніх вчителів початкових класів мотиви, що в подальшій професійній діяльності сприятимуть стимулюванню активності молодших школярів через залучення їх до участі в театральній діяльності;
- залучати здобувачів до процесу самостійного створення сценаріїв театральних дійств, у творчий процес оволодіння методами та прийомами організації театральної діяльності учнів, інтегрувати набуті знання та навички в різні галузі педагогічної системи [1].
- використовувати в процесі театралізованої діяльності музично-словесний матеріал, зібраний на кращих зразках народного фольклору (вірші, пісні, загадки, приказки, прислів’я тощо), впроваджувати в практику мистецько-театральної діяльності інформацію про багатство українських традицій та своєрідність національної культури;
- сприяти оволодінню новими підходами до художньо-педагогічної інтерпретації творів мистецтва, формуванню оцінних думок про значення і можливості театрального мистецтва, розвитку духовної культури у студентів, яка через інтерактивний підхід розвиває не тільки художній смак, а й соціальні навички, критичне мислення.
- викликати у майбутніх педагогів емоційний позитивний відгук на високохудожні зразки драматичних творів, творів дитячого фольклорного репертуару, розвивати їх прагнення до естетичного вдумливого, емоційного, насиченого, аналізу театралізованих творів з метою інтерпретувати та створювати мистецькі продукти у подальшій професійній діяльності [5, с. 395].

Отже, театральне мистецтво відіграє важливу роль у формуванні мистецької компетентності майбутніх педагогів, сприяючи розвитку їхньої творчості, емоційної виразності, комунікативних навичок та естетичного світогляду.

Переживання театральних образів розвиває емоційну чутливість, емпатію та здатність розуміти почуття інших. Це важливо для педагогів, оскільки вони повинні бути емоційно відкритими до своїх учнів та здатними до створення сприятливого психологічного клімату

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

в навчальному середовищі. Участь у театральних постановках допомагає майбутнім педагогам навчитися ефективно спілкуватися, володіти голосом і жестами, контролювати емоції та адаптуватися до різних аудиторій. Майбутні педагоги, використовуючи театральні методики, можуть урізноманітнити освітній процес за допомогою рольових ігор, драматизації та інтерактивних технологій. Театр допомагає майбутнім педагогам опанувати мистецтво публічного виступу, впевнено триматися перед аудиторією та використовувати різні методи активізації уваги учнів, що робить процес навчання більш цікавим та ефективним [2, с.25].

Висновки. Актуальність вивчення та вирішення проблеми формування мистецької компетентності у майбутніх учителів початкової школи зумовлена трансформацією сучасної освітньої системи, а також зростаючою потребою закладів загальної середньої освіти у висококваліфікованих, компетентних і творчих фахівцях. Такі педагоги мають володіти як ключовими, так і спеціальними знаннями про культуру й різноманітні види мистецтва, зокрема театральне, та бути спроможними зберігати й популяризувати національні й світові культурні традиції [7, с. 22].

Театральна діяльність виступає ефективним засобом формування мистецької компетентності, оскільки сприяє розвитку творчих здібностей, комунікативних навичок, емоційної чутливості та здатності до колективної взаємодії. Інтеграція театральних практик в освітній процес не лише формує художній смак, а й забезпечує цілісний розвиток особистості майбутнього вчителя, що є надзвичайно важливим у контексті сучасних освітніх викликів..

Список використаних джерел

1. Дубина Л. Г. (2004). Використання театральної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкових класів [Дисертація кандидата педагогічних наук, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України.
2. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В. & Стахова І.А. (2020). Театр природи як засіб формування м'яких навичків учнів початкових класів. Наукові записки Вінницького державний педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 61. С. 23–30.
3. Коваль, Т. В., & Граб, О. Д. (2022). Національне виховання молодших школярів засобами музично-театралізованої діяльності. Педагогічні науки: теорія та практика, (1), 206-211.
4. Коваль Т. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до використання музичного фольклору в навчально-виховному процесі початкової школи. Педагогіка : Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. 2013. Вип. XLVI. С. 27-33.
5. Коваль Т. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті парадигмального оновлення сучасної. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А.А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. № 3 (57). – С. 390-398.
6. Коваль Т. Формування мистецьких компетентностей у здобувачів педагогічних спеціальностей як складова професійної підготовки. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (Х школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 21-22 листопада 2024року. Вінниця, 2024. С. 117-121.
7. Koval T., Kolesnik K., Grab O. Ukrainian folk song creativity as a means of education of younger school students in the conditions of the new ukrainian school. Viae Educationios: Studies of Education and Didactics. № 2. 2023. С. 19-24.
8. Кожевнікова, Л., Малашевська, І., & Мартинюк, А. (2023). Розвиток мистецької компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.
 Серія: "Педагогічні науки", (3), 51–56.
9. Масол Л.М. Впровадження компетентнісного підходу до змісту загальної мистецької освіти: аналіз Державних стандартів. Мистецтво та освіта, 2014. No 4. С. 2–8.
10. Тодосієнко Н.Л., Барановська І.Г. Формування мистецької компетентності дітей як необхідна складова професійної підготовки майбутніх учителів. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти [зб. наук.

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

праць] / гол. ред. кол. О.П. Щолокова. Київ : Видавництво УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Вип. 32. С. 115-124.

References

1. Dubina L.G. (2024). Vykorystannia teatralnoi pedahohiky u pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Using theater pedagogy in the training of future primary school teachers]Dissertation of the Candidate of Pedagogical Sciences, Institute of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.
2. Kazmirchuk N.S., Zhovnich O.V. & Stakhova I.A. (2020). Teatr pryrody yak zasib formuvannia miakykh navychkiv uchniv pochatkovykh klasiv. [Nature theater as a means of developing soft skills in primary school students] Scientific notes of the Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky. Series: Pedagogy and Psychology. Issue 61. pp. 23–30.
3. Koval, T. V., & Grab, O. D. (2022). Natsionalne vykhovannia molodshykh shkoliariv zasobamy muzychno-teatralizovanoi diialnosti. [National education of younger schoolchildren through musical and theatrical activities] Pedagogical Sciences: Theory and Practice, (1), 206-211.
4. Koval, T. (2013). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh uchyteliv do vykorystannia muzychnoho folkloru v navchalno-vykhovnomu protsesi pochatkovoi shkoly [Pedagogical conditions for training future teachers to use musical folklore in the educational process of primary school] Pedagogy: Bulletin of the Precarpathian National University named after V. Stefanyk. Issue XLVI. P. 27-33.
5. Koval, T. V. (2016). Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv u konteksti paradyhmalnoho onovlennia suchasnoi osvity. [Professional training of future primary school teachers in the context of paradigmatic renewal of modern education] Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal / editor-in-chief A.A. Sbrueva. Sumy: Publishing house of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, No. 3 (57). Pp. 390-398.
6. Koval, T. (2024). Formuvannia mystetskykh kompetentnostei u zdobuvachiv pedahohichnykh spetsialnostei yak skladova profesiinoi pidhotovky. [Formation of artistic competencies in applicants for pedagogical specialties as a component of professional training] Current problems of artistic training of future teachers (X school of methodological experience): materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation, November 21-22, Vinnytsia, P. 117-121
7. Koval T., Kolesnik K., Grab O. (2023). Ukrainian folk song creativity as a means of education of younger school students in the conditions of the new ukrainian school. Viae Educationios: Studies of Education and Didactics. № 2. C. 19-24.
8. Kozhevnikova, L., Malashevska, I., & Martyniuk, A. (2023). Rozvytok mystetskoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv muzychnoho mystetstva. [Development of artistic competence of future teachers of music] Bulletin of the Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy.
 Series: "Pedagogical Sciences", (3), 51–56.
9. Masol L.M. (2014). Vprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu do zmistu zahalnoi mystetskoi osvity: analiz Derzhavnykh standartiv [Implementation of a competency-based approach to the content of general art education: analysis of State standards] Art and Education, No. 4. pp. 2–8.
10. Todosienko N.L., Baranovskaya I.G. Formuvannia mystetskoi kompetentnosti ditei yak neobkhidna skladova profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv. [Formation of artistic competence of children as a necessary component of professional training of future teachers] Scientific journal of the Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov. Series 14. Theory and methods of art. Kyiv: Publishing house of the USU named after Mykhailo Dragomanov, Issue 32. P. 115-124 [in Ukrainian].

Про автора

Тетяна Коваль, доцент, кандидат педагогічних наук, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна, e-mail: tanyabyzja@ukr.net;

About the Author

Tetiana Koval, Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.), Associate Professor Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University Vinnytsia, Ukraina, e-mail: **tanyabyzja@ukr.net**;

© 2025 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)